

UČITELJSKI TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 16.

V Ljubljani, 15. avgusta 1885. l.

XXV. leto.

Zdravstvo v šoli.

(Spisal **Jakob Dimnik.**)

„Mens sana in corpore sano“.

„V zdravem telesu biva zdrava duša.“ To je kratek popis sreče in blagostanja človekovega na tem svetu. Kdor ima zdravo telo in zdravo dušo, ima, smel bi reči, vse, kar si človek na tem svetu želeči more; a kojemu pa le eno teh dveh bogastev manjka, mu tudi drugo dosti ne koristi. Vsakateri, kojega lastna duša modro ne vodi, lahko zabrede na naopačna pota, in da potem po tacih potih dalje tava, je čestokrat krivo temu njegovo slabotno in bolešno telo. Prepotrebno je torej, da zraven občne vzgoje še posebno tudi pazimo na telesno vzgojo. Ne govorim tù o telesni vzgoji otrokovi v nežni mladosti do šestega leta; pred očmi imam le, koliko se more za dobro telesno vzgojo storiti pri otroku, kadar hodi v šolo.

Tožbe, da današnja šolska mladina vedno bolj peša in hira, so vedno večje, in ne pečajo se s tem vprašanjem samo zdravniki, ampak tudi večji šolniki, učiteljska zborovanja, državni zbor in drugi šolski prijatelji.

Zakaj pa se vender sploh toži, da današnja šolska mladina hira?

Užé v drugi polovici minolega stoletja je pisal učeni zdravnik Peter Frank, da šolska mladina večinoma radi tega na telesnem razvoji peša, ker je preobložena z učno stvarino ter se ne more prosto gibati in igrati, kar ravno naj bolj zadržuje tok krvi in sploh razvoj telesa. Dokazano je, da dandanes osobito ženska šolska mladina boleha, kar je tembolj žalostno, kajti ženske so odločene, da gospodinjijo in strežejo; ako je pa gospodinja bolešna, nima veselja, da bi delala in skrbela za srečo in blagostanje svoji rodbini. Navadno pa tudi otroci materine telesne slabosti radi podedovajo, in ni se čuditi, ako rod za rodom peša. Poglejmo, na primer, desetletno deklico v mestu! Ona mora vsaki dan po šest in še več ur v šoli mirno sedeti; domov prišedša vsa trudna mora pa izdelovati in spisovati domačo nalogo; potem se uči še godbe, tujih jezikov in posebej tudi ročnih del, in tako mine dan za dnevom, in deklica ne pride pod milo nebo, da bi se na telesu okrepčala. Dobro bi bilo torej, da bi se učna stvarina ljudske šole zmanjšala in število šolskih ur znižalo. Kjer je šolska soba prenapolnjena z otroci, poučuje naj se le pol dne. Kako moramo pričakovati od mladine, da bode kedaj kmetskim in državnim zahtevam zadostovala, ako jej užé v najnežnej starosti rast in naravni razvoj zadržujemo! Otrok zaostaja v rasti, ako more ves božji dan prebiti v šoli, in tù še celó brez kake dobre hrane in vse to v letih, v katerih bi moral naj bolje rasti in se razvijati. Pregovor pravi, „da prazen koš omahuje“, in tako je tudi pri človeku. Prazen želodec se ne more učiti. Vprašajmo izstradanega otroka

tako, da mora kaj misliti, ne bode nam ugodno odgovoril. Da so šolski otroci zdanji čas s šolskimi uki preobloženi, vidijo se tudi slabi nasledki na očeh t. j. kratko- in slabovidnost.

Naj bode šolsko poslopje, oziroma šolska soba še tako pravilno zidana, na kar šolske oblasti dandanes tudi gledajo, vendar je vedno več otrok kratkovidnih, in to vse izvira iz zgoraj navedenih vzrokov. Naj slavnejši „ophthamalogi“ kakor Arlt, Gräfe, Donders i. dr. so dokazali, da je kratkovidnost šolska bolezen. Seveda, se užé tudi pri rojstvu otrokovem narobe dela. Ljudski učitelj naj takim nevednim starišem, kjer koli le vé in zna, z besedo in dejanjem pomaga. V šoli je zeló kvarno očem, ako je šolska soba temna in soparna in ako svetloba ne prihaja od prave strani. Škodljivo je očesu, ako ima učitelj po leti radi prehude vročine vse poluokna zaprta. Skrbí naj se tudi, da je vzduh ali zrak v šoli vedno čist in suh. Šolske klopi naj se odmerijo učencem po velikosti. Otrokom se ne mora dovolj priporočati, naj knjig pri čitanji in zvezkov pri pisanji in risanji ne držé preblizo očém. Tudi naj brani učitelj učencem preveč drobno pisati ter jim sploh večkrat razloží, kaj očém škoduje. Ako je otrok užé kratkoviden, naj ga učitelj vadi, da iz večje daljave gleda; na ta način se mladina lahko iznebí kratkovidnosti. Sploh naj učitelj odstrani vse, kar bi utegnilo otročjim očém škodovati in zato naj prebira v ta namen spisane knjige. Prav dober sestavek o kratkovidnosti v ljudski šoli prinesel je „Učiteljski Tovariš“ v 22. številki 1883. l.

Druga, jako navadna bolezen naše šolske mladine je tako zvaní „šolski glavobol“. Znamenja te bolezni so, ako obraz, oči in ušesa rudeča postajajo. Začénja se navadno v tilniku ter prestopi polagoma v glavo. Otrok postaja žalosten, nemiren in za vsako duševno delo nesposoben. Tudi kri prične večkrat iz nosa teči. Tacega otroka naj učitelj pustí na zdrav zrak, in slabosti kmalu prenehajo. Vzrok te bolezni je motenje krvotoka od glave do srca, in to se ravno zgodi, ker mora otrok predolgo časa mirno sedeti ter tako tudi radi slabejega zraka bolj počasno dihati. Ni prav torej, ako učitelj sili otroke, da morajo roki vedno na klopi držati in učitelj, kateri ne prezračuje šolske sobe, je kriv zločina na telesu otrokovem. Iz slabega prezračevanja in tudi iz preobloženja otrok z učno tvarino izvira čestokrat tudi „plučna tuberkuloza“. Zdravniki so se o tem obziru izrazili, da kdor preveč zahteva, bode malo dosegel in priprost kmet je prepričan, če bode mladega konjiča v težka dela vpregal, da mu gotovo v najboljših letih slaboten postane.

Škrofuloza se tudi pogosto nahaja v šoli. Vzrok te bolezni je slab, nezdrav vzduh in nesnaga. Učitelj naj gleda, da otroci vsaki dan lepo umiti in počesani v šolo pridejo, ter naj jih večkrat opozorí na slabe nasledke nesnage.

Sploh naj pa učitelj pazi, če dobí užé bolnega otroka v šolo, da nemudoma starišem naročí, da ga pošljejo k večjemu zdravniku, kajti le ta more bolezen in nje vzrok prav spoznati ter najti pravo zdravilo.

Tudi šolske sobe zeló vplivajo na zdravje otrok. O tem in sploh o šolskem zdravstvu govori ministerijalna naredba z 9. junija 1873. l., številka 4816. Ta naredba ima 31 paragrafov. Naj mi bo dovoljeno v kratkih potezah njeno vsebino omeniti! §. 1. govori o splošnih zahtevah šolskega poslopja, §. 2. o legi in okolici, §§. 3., 4. in 5. o slogu, §§. 6., 7., 8. in 9. nam kažejo, kako naj bodo šolske sobe uravnane in uvrstene; §. 10. govori o oknih in umetni razsvetljavi, §. 11. o kurjavi in §. 12. o ventilaciji, §. 13. pripoveduje, kako naj bodo napravljene šolske klopi, §. 14. govori o drugi šolski opravi, §. 15. o straniščih, §. 16. o preskrbljevanji vodé, §. 17. o prostoru za telovadbo, §. 18. o olepšavi šolskih prostorov in §. 19. o šolskih vrtilih, §. 20. pripoveduje, kako naj se zidajo in zvršujejo šolska poslopja, §. 21. govori o temperaturi v šolskih prostorih,

§. 22. o prezračevanju, §. 23. o snagi, §. 24. o svetlobi, §. 25. o kakovosti učnih pripomočkov, §. 26. o šolskem času in domačih nalogah, §. 27. o učnih črtežih, §. 28. o telesnem zadržanju in razvoji, §. 29. o snagi šolskih otrok, §. 30. o naravnih potrebah, §. 31. ima konečne določbe.

Razvidno je, da ima ta naredba gledé šolskega zdravstva prav mnogo koristnih in potrebnih nauk za slehrnega učitelja, in prav bi bilo, če se je vsakdo navadi na pamet.

Skrb vsacega učitelja naj bode torej, da gleda za zdrav in čist vzduh, potrebno svetlobo in primerno toploto v šolski sobi; paziti mu je na telesno snago in zadržanje otrok, in odstraniti mora vse, kar je otročjemu zdravju škodljivo.

Nezdрави vzduh prouzročuje glavobol, škrofulozo in dostikrat tudi plučno bolezen. Temne sobe so škodljive očém. Iz nesnage telesne izvira škrofuloza; nasprotno pa snaga jako pospešuje zdravje. Ako pa hoče učitelj, da bodo otroci snažni, mora biti tudi sam snažen. Če hodi sam z umazanimi črevlji v šolo in če leto in dan eno in isto obleko nosi, no — potem tudi otroci ne bodo gledali na snago, če jim jo še tako marljivo na srce polaga, kajti: „beseda gine, vzgled rine“. Šolsko poslopje, šolska soba in šolska oprava naj bode kolikor mogoče snažna. Učitelj naj ne pustí, da bi otroci neumiti in nepočesani v šolo hodili. Kopati se v varni in čisti vodi ne smemo otrokom braniti; poučiti pa jih moramo, kako se morajo pri kopanju obnašati. Učitelj naj svari otroke tudi pred nezmernostjo v jedi in pijači ter jim razloži slabe nasledke nezmernosti; pové naj otrokom, da je nezdravo na vroče jedi mrzle pijače piti, opominja naj jih, kako škodljivo je nezrelo sadje uživati; razloži naj otrokom, kako smrtnonevarno je, če človek ugret kaj mrzlega pije.

Sploh ima pa vsak učitelj mnogo gradiva o šolskem zdravstvu v raznih berilih, in dana mu je tù prav lepa prilika, da otroke poučuje, kako morajo za telesno zdravje skrbeti.

Še več o šolskem zdravstvu najdemo v navlašč za to spisanih knjigah, in če hoče učitelj vestno svojo nalogo zvršiti ter človeštvu koristiti, mora tudi te knjige pridno prebirati, kakor n. pr.: Dr. M. Gauster, die Gesundheitspflege im Allgemeinen und hinsichtlich der Schule im Besondern. — Dr. A. Baginsky, Handbuch der Schulhygienie, mit 36 Holzschnitten. — Dr. R. Reclam, Gesundheitslehre für Schüler. — Dr. Max Flieger, über die Anforderungen der öffentlichen Gesundheitspflege an die Schulbänke. — W. Zwey, das Schulhaus und dessen innere Einrichtung i. t. d.

Kaj ne da, dragi sotrudniki, težavna in trudopolna je ta naloga, a koliko bolj težavna je, tem bolj važna je tudi in ne samo dolžnost, ampak človekoljubje nas mora siliti, da delujemo z besedo in dejanjem za zdravje naši mladini. „Ne samo, kar vелеva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan.“ Ta zlata resnica našega Gregorčiča tudi nas opozoruje, da za zdravje otrok storimo več, kolikor nam stan vелеva, ker zdravo telo je gotovo temelj k sreči in blagostanju človeštva. Če se bodemo ravnali po teh pesnikovih besedah, bodemo, ko nam preteče čas učiteljevanja, z mirno vestjo in veselim srcem stopili v zaslužen pokoj.

Kako malokaterim pač je dano uživati „počitek z dostojnostjo“ — „otium cum dignitate“, — kako malo jih je, ki se morejo ozirati s ponosno samosvestjo in z veselo zadovoljnostjo na minula leta! Starost človeška sme se prisposodabljati Janovej krinki, katere jeden obraz gleda v preteklost, drugi pa v negotovo prihodnost. Blagor tistemu, komur v spominu — ogledalu njegove preteklosti in delovanja na šolskem polji — odseva prijazen obraz, znamenje blagega človekoljubja. On pač lahko zložno počiva v senci plodunosnega drevesa in uživa v poznih dnevih, kar je v prejšnjih sejal — ker dovršil je, kar mu je bilo naloženo.

Knjiga Slovénka

v

XIX. veku.

VI.

<p>11. Turki grozno strahoviti,
Zapustivši močen Beč,
Nespodobno zdaj serditi
Sem zamahnejo svoj meč,
Sem nad nas, ah praske, vriske!
Vse nesmileno kričē,
Hrami velki, kočē niske,
V enem ognji vse gorī . .</p> | <p>15. Kaj pa stori Luteranstvo?
Toto še le spačlo je
Z svojim strupom človečanstvo
Od znotrinske serčence;
Vtergalo je vso zavezo
Človečanske vernosti,
No odperlo velko stezo
Zraven k vsemi hudemi . .</p> |
|---|---|

VII.

<p>9. Ali, kader v sozah plava
Serce vso Terezii,
Ona bol kak možka glava
Vej si že pomagati;
Ino glej, na sred nesreče
Cesarici na pomoč
Od vseh krajev vse perteče,
Njoj cesarstvo obderžoč . . .</p> | <p>13. Samo eno nas Slovence
Noter v serce žalosti:
Vučenosti luč le Nemce
Vu vseh šolah razsvetli,
Nam Slovencom si le malo
Dopustila, da bi se
Znanjih sunce nam vužgalo,
Ki nas več kak Nemcov je.</p> |
|---|---|

VIII.

<p>10. Pruski kral zred Franc cesarom
Z Rusom že se vdružita,
Tudi drugim poglavarom
Je to dobra prilika:
Zdaj začeti 'ma se bitva,
Kak b'la ne stotine let
Ja, kaj ludstvih preselitva
Je skervavla celi svēt . .</p>	<p>14. Bojnim konec je težavam,
Vsaki poglavar nazaj
Verne k svojim se deržavam,
Kaj so prejđ njim vzete vkraj.
Tudi cesar Franc posvoji
Si dežele zgublene,
Ino v miri no pokoji
Viža si podložnike.</p>
<p>15. Tak pred smertjo še 'z globline
Telkih žlakov no težav
Se podigne do višine
Vseh cesarskih prejđnjih slav;
Spozna on, da tud' Slovenci
Tote njemi spravli so,
No da ne so samo Nemci
B'li podpertje njegovo.</p>	<p>16. Al' dotekle so mu leta,
Šel je v hižo večnosti,
Zapustivši časti sveta
Pervem sini svojemi.
Slava Ferdinand cesari,
Sreča vsa obvenči ga!
Njeg'va močna roka vari
Tud' Slovincov tersenja.</p>

O jeziku in vučenosti slovenski bodi iz VIII. preteka še na razgled :

„Jezik se je, kak prejđ, tak zdaj razločaval na več zgovorov tak nemški, kak slovenski . . . Per Selnici (Seunci) zgor Marburga, ino v tistih krajih daleč okoli še zdaj rečejo: Jaz sem prišl, jaz sem hodl i. t. d., ino tak ali obderžijo on analogički l na konci možkega zgovora v časnicah, kerega pišemo mi ino Korošci, Krajnci, Horvati, Rusi, Polaki ino Čehi, samo Ilirci so ga tudi v pismi zaverгли . . . Da se pa slovenšina pri nas tak gubī, pride po tem, da Nemci Slovence čertījo, ino Slovenci za tega volo svojo národnost duže bol zapušajo, ino le nemško bol štimajo; to pride od tega, da mnogi gospodski služebniki, duhovniki ino školniki slovenstva nič ne štimajo — za tega volo se tudi v mnogih šolah samo nemško vuči, če ravno je samo nemški vuk slovenskim otrokom mlačenje prazne slame, ino njih v šolo hojenje sama zamuda ino zabstojn plačilo,

takšnih školnikov (če ne tudi Katehetov) potruđenje ino zadenje je naopačno delo, zabstojn ceplenje ptujih mladik v domačo steblice . . . Ali hvala ino vse dobro onim duhovnikom ino nekerim posvetnim gospodom, v kerih je domorodska lubezen za slovenšine stran se zbudila, naj toto tudi v srcah ludstva ino v sercah svoje mlade čréde zbudijo. Le tak, da bo najprejd po slovensko, potem še le nemško v šolah se vučilo, bodo naše šole prave učilnice. To je vola ladarstva, kajti že cesar Jožef II. je svoje prejdnje služebnike pital (baral), v kerem jeziki bi se v njegovem cesarstvu pismeni posli občinsko opravljali, jel v slovenskem ali nemškem? Ino le njih odgovor je nemščini priliko dal, slovenšino podkapati. Cesar Franc I. je tožbam, kere so zavolo podkapanja slovenšine v Českoj, Vogerskoj ino drugdi nastale, ne bil proti (ne tak kak Madjari delajo, ki tistim, ker se za svojo slovenstvo vzemejo, po 60, 50, 40, 24 batinah gornamečejo itd.), on še je one, ki so za Slovence pisali, pohvalil ino nje počastitno daruval, on je za slovenske kraje nemško-slovenske šolarske knige vpelal, ino je svojo cesarstvo (1809) mislil za slovensko-madjarsko ali podunajsko cesarstvo ozvati. Kak oča, tak je tudi sin, naš zdajni svétli cesar Ferdinand bil ino je darovnik slovenskih spisatelov (str. 237—8).“

„Pále umetnosti ino vučenosti so za cesara Jožefa II. na vse kraje od malega do velkega posebno gorvzele. On je veliko malih šol na farah vpelal, samo da so tote šole tudi pri nas le nemške bile, slovensko so se mogli od sam sebe vučiti, če so hteli za M. Terezie vundan Katekizmus ino gdé ene krajsne Evangelšce brati, drugih slovenskih knjig še je teda malo bilo, ene betežničke ino ene od večnosti so mi znane, kajti je malogdo bil, ki bi slovenske knige spisaval, Nemci so tudi ne mogli zapopasti, kak bi se kaj slovenskega pisati moglo. Srédme šole . . . Visoke šole so bile . . . Zadnič je tudi za ces. Franca kumaj z velikim zavdanjom se dovolenje dobilo, da je za domači slovenski jezik vučenik postavljen. (Takši slovenskega jezika ino literature vučeniki so zdaj bili v Berlini, Vratislavi, v Lipskem, ino celo v Parizi) . . . Kak je zdaj ali v Gradci slovensko se vučilo, ino so tudi v naših malih šolah eni se slovenšine deržali, so se začele menše ino vekše slovenske knige vundavati . . . K bol izobražanji našega slovenskega jezika itd. so zdaj edni tudi pri nas, kak že prejd per Čehih, Polakih, Rusih ino Ilircih, se vse slovenske zgovore vučili. Rusi so za tega volo po vseh slovenskih deželah potuvali, da bi sami čuli, kak se slovenski jezik v kerem kraji govori. Toto vseh slovenskih zgovorov vučenje so pa plitvoglavni Madjari ino z njimi deržeči Slovenci ali Pseudomadjari za nevarno spoznali, ino nad Panslavizmom oderto začeli kričati, z potrétjom vsega slovenstva vu Vogerskoj, Slavonskoj, Horvatskoj, Dalmatinskoj itd. se divjo grozeči; Dr. Gaj, ker je za svojo za slovenstvo gorečo zavdanje od našega zdajnega svetlega cesara Ferdinanda (1839) pohvalen ino z brilantnim perstanom daruvan, se je v svojih „ilirskih narodnih novinah ino pridjani ilirski Danici“ en čas ostro branil, je pa prehenjati mogel. — Da bi diaki na meštvo se vučeči tudi slovenske knige brali, je v zadnjih letah v naši duhovnici slovensko knižiše (biblioteka) nastalo. O da bi samo še funduš ali takši kapital nastal, ker bi dobro spisane slovenske knige natiskati dal! kajti je težko pri nas knige na svetlo dati, knjigari njih nečejo prekvzeti, boječi se zgube, ali ne videči mastnega dobička, knjigopisci njih pa sami tudi težko dajo natiskati zavolo velkega založenja ino po malem nazajdoblenja, bogatim pa je kniževstvo malo na skerbi.

Pazka. Od zvunskih slovenskih knig smo posebno brali: Seljan, Zemljopis pokrajinah ilirskih. — Švear, ogledalo Iliriuma. — Kolar cestopis itd. — Ljublanske novice. — Šafarik slowanski narodopis, per kerem smo slovanski zemlevid od vseh slovenskih zemel posebno radi meli. — Tudi Slomšek je slovenski zemle obraz od Europe vundal itd. — Druge vučenosti so posebno skazali nemški, pa tudi od slovenskega roda vučeni (Škoda, kaj so toti vučeni Slovenci samo drugim proso branili, svojo pa vrablom

pustili pojesti), kakti v pesmozlaganji . . Dogodivšine so spisavali: . . Muhar, Povoden, Rojko . . — K totim tudi jaz pridenem toto mojo dogodivšinsko poskusenje, ali bole k gornjim slovenskim knjigam itd. (str. 251—253)“.

4) Za Novice je Tone Krempl prvi pisal v Gajici, v kateri so tiskane bile njegove „Dogodivšine“, kmetijski družbi v Ljubljani vže l. 1843 št. 6 naslednje pismo:

„Ljubim Krajncam, našim bratom, bratovsko pozdravljenje od Radgone na malim Štajeru. — Kako sercarazširno sim jaz (Radgona) se razveselila nad oglasam vašiga lepiga ino vse hvale vredniga naprejevzetja v vašimi Novicami, to le jaz občutiti zamorem, ker vas, ljubi slovenski brati! že od stariga časa sem v serčno perjatnim spomeniku imam. Žalo! sim več kakor štiri sto let z težavo čakalo na le to perložnost, de bi vam, ljubim bratom, mojo serčno pozdravljenje in veselo zahvalo pernesla.

„Vi ste taisti, kateri ste mene iz trepeče težave in kervave nevarnosti rešiti pomagali, kader je grozoviten sovražnik Keršanstva, nesmiln Turk, mene v letu 1418 z veliko močjo in z groznim strahom tako obdal, de sim z višejunačkoj siloj in skor čezčlovečkim perzadenjam se kumaj obvarvala. Ali v kakoršni silno boleči raztožnosti sim skuzi debele solze gledati mogla, kako je leti nespodoben vkončavec po svojim od me odbitju kerviželen in od jeze goreč čez Muro prék se spustivši tukaj moje uboge Slovence nesmilno vmarjal, njih hiše vse požgal, njive in vinske gorice od njih tako skerbno in oblepotno obdelane, tako razveselno obsadovane k terdim tlam naredil, v divjim vihrenju se gnajoč gor na Černečko široko polje per Apočah, de bi tamkaj vas čerstve Krajnce z Štajerskimi, Koroškimi in Horvaskimi Slovencami, ter z močnimi Nemcami združene počakal. Ta združena vojska od Lipničkiga polja pod vižanjom našiga hrabriga vajvoda Ernesta železniga pride sim doli, in Turk, kako njo vidi, velkobesedno reče: „Leté jaz za kosilco pojém.“ Turki res z velikim vpitjam planejo nad vojsko našo, in postane vroča bitva; ali Krajnci, Štajerci, Korošci in Horvati zred Nemcami njim kakor stoletno hrastje stojijo pod brado — in Ozmani, kakor zvihrijo, njih je tud' že toliko ukup zmlačenih, de pobegniti morajo. Kakor strela oni perletijo dol k meni, tukaj jih pa čaka vroča kosilca, ker njih je v kratkim toliko vbitih, de so steze polne mertvih in se Mura od njih kervi rudeči. Tako sim jaz moje smertne strahe srečno prestala, in sim oslobodjena od Turkov, katerim ste, ljubi Krajnci! tudi vi pomagali njih silni meč potreti. — Rada sim jaz zdaj odperla vse vinske kleti, in sim trudnim vojšakam zavpila: Bog živi Štajerce, Korošce, Krajnce in Horvate, vsi smo od edne slovenske matere, katera nas je učila, skerbno perpravljat kruha in vina; Bog živi močne Nemce, Bog živi našiga Ernesta! — Lepo serčno vam Krajncam se zdaj zahvalim, ker ste tako čerstvo pomagali réšiti mene in našo celo deželo. Bog vas živi v vsimi Slovencami vkup!“

Prislovice Štajerskih Slovincov, ki jih je nabral A. Krempl, so po Novicah tu in tam prihajale na dan od l. 1844 št. 10 do l. 1848 št. 7 na pr.: Čič je nič, delavec je hlebavec. Se moramo razprestreti, kako se imamo z čem odeti. Ko kukovca dolgo kukuje, si kmetič kruha kupuje. Ta na merzlo piše. Če ima veliko dobi, pa tud' ima veliko zobi. Naj gre za černe gore. Česa se človek preveliko veseli, tega se naj le bojí itd. — L. 1844 št. 18 pa se nahaja tudi v Gajici naslednja pesem njegova:

Z a d o v o l j e n k m e t i č .

1. Résen meni ne diši	2. Mestnik le prebira si	3. Mestnik toži se, de glad
Drugo, kó kar z' trudom si	V jedi gorpostavljeni,	Nima ga, in nem're spat',
In z rokami sam pripravim;	Kir želodec mu ne kuha;	Naj le z menoj derve seka,
Méstnik sicer se nasiti,	Naj, ko jaz, le plužit gre,	Bo spanje mu dišalo,
Al njegovo jesti, piti	In prav dobro zdela se,	Ak' večér le imel bo
Néde z tekóm tako zdravim.	Sladek mu bo kosec kruha,	Se najesti samo mleka.

4. Mestnik čuti zdaj pa zdaj
V svojimu želodcu kaj,
Kir boli ga od dolgočasa;
Jaz ne čutim mojiga
Drugač, kó gda glad ga ima,
Te pa grem mu vtišat glasa.
5. Mestnik malogda je prav
Dôbre kože ali zdrav,
Naj pa z menoj le sapóta
Preorane zdaj zemlje,
Zraka zdaj napije se,
Nebo takó bléd, sirota!
6. Mestnik si kupuje sad,
Kó bi po njem' 'mel ga glad;
Ali on ne najde teka,
Kakor jaz, gda sad dobím,
'Z drevja, kter'ga sam sadím:
Toti veselí človeka.
7. Mestnik zelja kupi si,
Ter salate k zajčeti;
Boljši je, kar meni žena
Murkov, zelja v ogradi
In salate nasadí,
Graha zluši, skopa hrena.
8. Jaz bogastvo, kar ga imam,
Vsako leto zemlji dam,
Ino kar za vsako betvo
Se potím in kaj terpím,
Se iz serca veselím
Že na rodovitno žetvo.
9. Z mestnim zato, kó ima čas,
Le nikolj ne menjam jaz,
Kir per težkem mojem deli,
Ako bož'n je moj hram,
Zdravje, zadovoljnost mam,
Vstanem, ležem se veselí.

V Novicah l. 1845 (III, 3) priobčuje Cafov iz Štajerja „Pozdravec vsem Slo-vencom“, a v njem žalostno vést, da je v Malinédli 10. grudna 1844 za plučno boleznijo umrl Anton Krempl in šel po plačo za svoje velike trude za izobraženje Slovenskega naroda . . . „Nikoli ne pozabimo, kar so nam v Gradec pred 10 letmi bili pisali: Sem uže sicer star mož, véndar za Slovenšino goréč mladenič'. — Bili so rajni ne le priden pastir svojega kerdélca, temoč vse Slovence so ljubili ino za svojo čredo deržali ino zato so jim — v lep izgled vsem duhovnikom — pridne bukvice pi-sali, na priliko: katekizem, evangelj, branje svetnikov, predge dva tečaja, menjši spiske ino kar je njihovo naj boljše delo: Dogodivšine Štajerske zemlje, ktere so še k velki sreči dogotovili; drugi zvezek jih se ravno zdaj tiska (kdo bi bil mislil, de bo drugi del „dogodivšine“ njegova posmertnica! Vredn.). 1 mesec popred pred svojo smertjo na Tuju (Pettau) so obljubili, še veliko za svoje ljubljenčiče Slovence pisati — Bog jim poverni njihovo dobro voljo: daj jim večni mir! — Slovenci pak jih ne bodo pozabili, vsej so se jim z svojimi knjigami v spomin zadosta zapisali. Vredno je povedati, da so rajni prvi med Štajerci novi pravopis sprejeli ino v njem spisali evangelj, dogodivšine ino še nekaj v Novicah.“

Po vsem tem so razumévati besede Slomšekove v Drobtincah l. 1862 str. 78: „Poznate, prijатели, iskrenega Slovenca, rodoljuba gorečega Krempelna Antona? Kakor dereči vrelc, kteri iz pečovja prihruje, med kamnjem po koreninah ne počivaje rožla, ter hoče vse jeze podreti, naj bi svoje kraje rodovito napojil, ktere je dolgo suša stiskala, tako nevgnano je tirala rajnega Krempelna do svojega doma in roda živa ljubav. Z bistrim očesom je meril našega slovstva nasprotnike, z ojstrim peresom je branil svojega naroda pravice, kakor nam pravijo njegove knjige. Veliko let že počivajo v domači zemlji njegove kosti, njegov slovenski duh še neprenehoma mlajši rojake po vsih tistih krajih navdaja, po kterih je rajni Krempl slovenščino rosil. Hvala mu lepa!“

Človek,

v pogledu na njegovo telo in dušo s kratkim návodom,
kakó si ohraniti in utrditi zdravje.

(Za šolo in dom sestavil **Janko Leban.**)

(Dalje.)

§. 15.

Srce, osrčnik, žile privodnice in odvodnice, kri.

Srce je pest debela ota mišica, podobna polovici keglja; leži mej pljučnima kriloma, in sicer napošev sè svojim koncem proti levi, a sè širokim svojim delom pa

proti desni strani prsne otlina. Srce se giblje neprestano in je potisneno v mehur, ki ga zovemo osrčnik. Osrčnik je bela, z goste staničnine zložena, priprosta koža; zunaj je hrapav, znotraj pa gladek in moker. Srce je smrk v človeškem životu. Razdeljeno je na dve otlini: v desno in levo otolino, kateri ste ločeni po navpični steni. Vsaka teh otlin je zopet razdeljena po povprečnej steni v dve otlinici. V štiri ot'ne je torej srce razdeljeno. Zgornji otlini se imenujeta preddvora, zdoljni otlini pa prekata. Predalo mej desnim in levim srcem je popolno, da kri ne more izstopiti. „Preddvor in prekat iste strani spaja velik predor (jama), ob njem visé v srčni prekat kitaste mre-nice, ki služijo kot zaklopnice ter branijo krvi, ako bi htela iz prekata nazaj v pred-dvor“*) Po privodnicah — t. j. takih žilah, katere kri v srce dovajajo, teče kri v srce; po odvodnicah — t. j. takih žilah, katere srcu kri odvajajo — pa se kri pre-taka od srca po vsem životu.

O krvi je treba tudi posebej spregovoriti.

Kri je rudeča, neprozorna, malo lepljiva tekočina; vrhu tega je nekoliko slana in vsladna. Iz krvi nastajajo in se izločujejo vsi drugi sokovi. Kri dela, da nam je telo toplo in da se krepí in raste. Množina krvi v človeškem telesu je $\frac{1}{13}$ njegove teže. Človek umré, ako izgubi naenkrat toliko krvi, kolikor je težka $\frac{1}{25}$ njegovega telesa. Da se iz srčnega prekata izstopivša kri zopet vanj povrne, zato je treba blizu 23 sekund. Krvni obtok tako dolgo traje, dokler človek živi. Človek umré, če se mu krvotok ustavi, in zbolí, če se mu kri nepravilno po žilah pretaka. Srce se krči in zopet širi in takim načinom pošilja kri po životu. Da se srce krči in širi, to čutimo položivši roko na srce ali ako potipljemo odvodnico (ciplo). Pri malih otrocih udari srce po 100 krat v enej minuti, pri odraslih pa le 72 krat. Udari li srce pri odraslih ljudeh več nego 72 krat v enej minuti, tedaj je to znamenje, da človek nij prav zdrav.

§. 16.

Želodec in čreva.

Želodec, kuhar človeškega telesa, podolgastno-okrogel je meh, ki leží pod prepono in pod srcem, nad črevami v trebušnej otlini na levi strani. Želodec vzprejema po požirnalniku požrte jedí ter jih moči z razjedavim svojim sokom. Ta sok in neprestano trenje vplivata pa na to, da se jedí topijo ali krojé. Prebavo pospešuje tudi zrak, ki z jedili prihaja v želodec, pa tudi gorkota želodčeva. Jedila se pripravijo za prebavo užé takrat, ko jih premeljemo sè zobmi in pomešamo se slinami.

Podaljšek želodčev so čreva. Ona obstojé iz prohoda (kanala), ki je zdaj tanjši, zdaj širši ter se v velikih zavinkih razteza do zadnjice, končujoč se v danko. Ta prohod je šestkrat daljši od človeka, služi tudi za prebavo in v to, da se lajno odpravlja. Čreva so v gornjem svojem delu tanka, v dolanjem pa znatno debelejša; ločijo se torej v tanka in debela čreva. Vsa čreva pa se neprestano pregibljejo v črvastih zavojih.

§. 17.

Potrebušnica, opornjak, pečica ali rečica.

„Vsa v trebušni duplini ležeča prebavila so zavita v potrebušnico (mreno). Tolščat trak, na katerega so zavoji tencega črevesa nabrani, je tudi kos potrebušnice in se zove opornjak. Ono tolsto gubo pa, ki jo dela potrebušnica na želodci in na črevih, imenujemo pečico ali rečico.“**)

*) Woldrich - Erjavec „Somatologija“, str. 36.

***) G. Woldrich - Erjavec „Somatologijo“, str. 33.

§. 18.

Kako deluje želodec? (prebava).

Prebava se vrši pri človeku (in pri vseh popolnih živalih) na sledeči način: Človek premelje v usta vzeti živež sè zobmi. V ustih se nahajajo ustne žleze, iz kojih prihajajo sline, katere živež izpremenijo v nekako kašo. Na to pride ta kaša po požiralniku v želodec, kjer se vsled želodčevega delovanja izpremeni v pravo pravcato živežno kašo. V to kašo se izliva žolč, s čimer se ta kaša izpremeni v mlečni sok. Iz tega mlečnega soka srčejo sesalne posodice, katere se nahajajo na notranji steni tencega črevesa, za reditev odločene delke ná-se. Ti delki se izlivajo na to v kri, in pljuča jih izpremené popolnoma v kri. Kri izločuje pri nastalem krogotoku različne delke ter nadomestuje ž njimi trdne in tekoče delke, ki jih je izgubilo telo vsled neprestanega svojega trenja. Živež, ki se ne more raztopiti v mlečni sok, odvajajo debelejša čreva in izpahnejo iz telesa v podobi — lajna (blata). Ako nima želodec česa podelovati, potem občutimo lakot; kajti ostri želodečni sok draži živce. Ako želodec nima potrebne móče, potem občutimo žejo.

§. 19.

Jetra, žolčni mehur in žolč.

Jetra izločujejo žolč iz krvi. Ona so najtežji in največji drob, barve so rudečkastorujave in ležijo na desni trebušni strani tikoma pod prepono. Tehtajo 2—3 kg. Z mnogimi vezmi so pritrjena na prepono in na želodec. Jetra imajo na spodnji svoji strani žolčni mehur. Žolč sama na sebi je rumeno-zelenkasta snov, katera je grenkega okusa in neprijetno diši. Žolč se nabira v žolčnem mehurji; ta razkraja živež še bolj, pomaga odpravljati odvečne dele in se nazadnje izločuje z lajnom vred, kateremu daje rumenkasto barvo. Ako se žolč ne more iz jeter odtekati, izlije se zopet v kri. Vsled tega postane kri rumenkasta, in mi pravimo, da človek ima „zlatenico“.

§. 20.

Slezena, obisti.

Slezena je rujavo-rudečkasto telo, polno krvi in podolgasto; ona leži na levi strani ob želodci. Ker se nahaja v njej mnogo krvnih posodic, zdi se, da je ustvarjena za to, da kri usposablja za napravo žolči.

Obisti so mnogo gostejše snovi kakor jetra. Na vsaki strani telesa, in sicer ob ledjih, leži ena obist. Obisti so odločene v to, da izločujejo scavnico. V ta namen imajo v svojej notranjosti mnogo bradavic. Te izlivajo izločeno mokroto v kožnate cevi, katerih ena vodi v obistno kotanjo in nazadnje v mehur. (Dalje prihodnjič.)

Šolstvo v Avstriji.

V naslednjem hočemo posneti nekoliko črtic o šolstvu v Avstriji iz pred kratkim izišlega devetega zvezka „Avstrijske statistike za leto 1882/83“. V tem članku pa se hočemo ozirati samo na ljudske šole koncem letinskega poluletja 1883.

Število za šolo godnih otrok o gori omenjenem času znašalo je 3,111.486. Javne in privatne šole obiskovalo je 2,641.849 otrok, namreč javne 2,557.747, privatne 84.102 otrok. Se vé da se te številke ne smejo kar tako povoljno med seboj spraviti v zvezo in iz tega kar kratko sklepati o prijaznosti národa do šole. Kajti nekaj za šolo godnih otrok obiskuje užé srednje ali strokovne šole, nekaj pa jih uživa pouk domá, na drugi strani pa obiskujejo ljudske šole tudi še nekateri otroci, kateri niso po zakonu več primorani,

obiskovati jih. Na prijaznost národa do šole moglo bi se morda, dasi je to tudi jako nezanesljivo, sklepati iz obsodeb, katere so zadele stariše, ker niso pošiljali ali čisto nič, ali samo neredno svoje otroke v šolo. Število teh obsodeb je žal! precej visoko. Izreklo se je vkupno 139.371 kazenskih obsodeb v globo 80.555 gld., 40.478 dnij in 27.067 ur zapora; torej pripada na 22 otrok po jedna kazenska obsodba. Pri tem pa so kronovine zeló različno prizadete. V Bukovini n. pr. pripada užé na 12 otrok jedr. kazenska obsodba, v Dolenji Avstriji na 16, v Česki na 21 in v Solnogradu na 44 otrok.

Če se primerja obiskavanje meščanskih in javnih ljudskih šol v letih 1882 do 1883, se razvida, da se je število otrok pomnožilo za 51.629. Samo v dveh kronovinah, v Moravski in v Kranjski, se je zmanjšalo obiskovanje šole; ta slučaj pa se dá razlagati iz tega, ker je bilo v l. 1877. rojenih malo otrok v onih dveh deželah (ti otroci bi namreč bili v l. 1883. za šolo godni) in ker je v teh dveh deželah od l. 1877. nadalje umrlo tudi največ otrok. Splošno pa moramo biti zadovoljni s tem obiskovanjem šole, osobito, ker se je ob enem pomnožilo število otrok v privatnih, srednih in strokovnih šolah, in tudi doma uživalo jih je pouk večje število.

Število javnih ljudskih šol je znašalo 15.944 in sicer 324 meščanskih in 15.620 splošnih ljudskih šol. Če se prišteje 944 privatnih šol, se dobi vkupno število 16.888, ali za 184 za šolo godnih otrok jedna šola. Meščanskih šol je še kaj malo. Znatno število jih ima samo Dólenje Avstrijsko 57, Česka 171 in Moravska 146. Tudi kar se tiče razširjenja splošne ljudske šole in pomnoženja razredov na njej je Dólenje Avstrijsko prvo, kajti broji največje število šestero-, sedmero- in osmerorazrednic. V Galiciji, v Bukovini in v Istri so navadno samo jednorazrednice. Relativno največ jednorazrednic je v Galiciji (izmed 100 šol je 85,2 jednorazrednice), v Bukovini (82) in v Dalmaciji (78,2); najmenj v Trstu in okolici (6 odstotkov), v Česki (35), na Górnjem Avstrijskem (37,1) in na Dólnjem Avstrijskem (37,8 odstotkov).

Omeniti je sicer treba še, da se je število šol za ženska ročna dela, privatnih šol brez pravice javnosti zmanjšalo — in sicer zaradi tega, ker ne morejo tekrovati z državnimi ljudskimi šolami; to je veselo znamenje, katero kaže, da se zaupnost do državnih ljudskih šol vedno bolj širi.

Gledé jezikovnih razmer se razvida iz poročila, da so štiri dežele imele jedenoten učni jezik, namreč Górenje Avstrijsko, Dólenje Avstrijsko, Solnograd in Predarelsko; omeniti je vendar treba, da se je na štirih šolah na Dólenje Avstrijskem poučevalo v prvih razredih v češčini in da je bila v Predarelski jedna šola z mešanim učnim jezikom (italijansko-nemški). V naslednjem hočemo pokazati, kako so razne národnosti obiskovale šolo v jezikovno mešanih deželah. V Štajerski je 526 nemških, 160 slovenskih, 75 jezikovno mešanih šol; v Koroški 251 nemških, 93 mešanih; v Kranjski 221 slovenskih, 20 nemških, 28 mešanih; v Trstu in okolici 2 nemški, 12 slovenskih, 22 italijanskih; v Tirolski 781 nemških, 719 italijanskih, 25 mešanih; v Česki 2064 nemških, 2520 českkih; v Moravski 611 nemških, 1386 českkih, 45 mešanih; v Šleziji 205 nemških, 112 českkih, 126 poljskih, 24 mešanih; v Galiciji 34 nemških, 1238 poljskih, 1537 rusinskih in 130 mešanih; v Bukovini 18 nemških, 74 rusinskih, 53 rumenskih, 3 magjarske. 64 mešanih; v Dalmaciji 6 italijanskih, 269 hrvatskih. Torej vkupno bilo je: 6733 nemških, 4018 českkih, 1364 poljskih, 1611 rusinskih, 496 slovenskih, 868 italijanskih, 306 hrvatskih, 53 rumenskih, 3 magjarske in 492 mešanih šol. Število šol se je v teku jednega leta pomnožilo za 151.

Vkupno učiteljsko osobje na javnih ljudskih šolah je brojilo 52.314 oseb, in sicer 40.704 učiteljev in 11.610 učiteljic. Učiteljsko osobje se je od l. 1882. pomnožilo za 1453 glav.

Toliko naj zadostuje o ljudskem šolstvu.

V naslednjem podajemo še vkupen izkaz o avstrijskem ljudskem šolstvu v šolskem letu 1882/83:

Dežele	Prebivalstvo po ljudski štetvi dne 31. decembra 1880	Število javnih ljudskih šol		Število privatnih šol	Učiteljsko osebje na javnih ljudskih šolah			Število za šolo godnih otrok	Število učencev na javnih meštanskih in ljudskih šolah
		Meštanske šole	Splošne ljudske šole		Vkupno število	učiteljev	učiteljic		
Dolenje Avstrijsko	2,330.621	57	1.323	108	7.193	5.029	2.164	324.421	306.771
Gorenje Avstrijsko	759.620	8	480	35	1.952	1.512	440	107.942	103.162
Solnograd	163.570	2	156	17	525	424	101	20.366	18.457
Štajerska	1,213.597	4	757	42	2.801	2.206	595	164.258	143.183
Koroška	348.730	2	342	11	954	811	143	45.949	42.405
Kranjska	481.243	1	268	11	769	602	167	54.095	43.050
Trst	144.844	4	32	17	214	106	108	18.413	12.895
Goriška in Gradiška	211.084	—	144	10	546	421	125	33.358	24.998
Istra	292.006	1	126	4	463	357	106	27.844	20.043
Tirolska	805.176	2	1.523	48	4.037	2.895	1.142	114.307	103.903
Predarelska	107.373	1	192	10	580	401	179	16.039	15.171
Česka	5,560.819	171	4.413	292	16.666	13.319	3.347	926.532	884.015
Moravska	2,153.407	46	1.996	70	5.500	4.851	649	364.326	337.684
Šlezija	565.474	4	463	43	1.265	1.027	238	90.666	80.719
Galicija	5,958.907	15	2.924	187	7.611	5.690	1.921	709.941	333.480
Bukovina	571.671	1	211	14	579	503	76	69.148	21.169
Dalmacija	476.101	5	270	25	659	550	109	23.841	16.624
Vkup	22,144.244	324	15.620	944	52.314	40.704	11.610	3,111.486	2,557.747

(Po „Ljub. Listu“.)

Šolska letina.

(Dalje.)

Dekliške šole pri č. č. uršularnicah v Ljubljani imele so koncem tega šolskega leta 805 učenk, od katerih jih je 157 dobilo odliko, 466 prvi red, 169 pa jih je bilo nesposobnih za višji razred ali oddelek. Izprašalo se ni 13 učenk.

Letno poročilo čveterorazredne deške ljudske šole v Škofji Loki koncem šolskega leta 1884/85. kaže 4 učitelje in g. kateheta, kateri so poučevali 280 učencev (konec l. 276). Mej temi je prav pridno v šolo hodilo 209, pridno 57, manj pridno 15, in nemarno 30 učencev. Za višji razred (oddelek) sposobnih je bilo 187, nesposobnih 89; za srednje šole se jih je oglasilo 10. Šolska knjižnica šteje zdaj 115 slovenskih in 19 nemških, vkup 134 knjig. Gosp. nadučitelj Fr. Pápa je učence III. in IV. razreda poučeval tudi v sadjarstvu. Učenci so nalovili in pokončali nad 1400 litr. hroščev.

Letno poročilo čveterorazredne deške šole v Kameniku koncem šolskega leta 1884/85. obsega I. imena občin, število hiš in prebivalcev Kameniškega okrajnega glavarstva, II. iz šolske kronike, III. dobrotnike šole, IV. učiteljstvo, V. vkupni pregled, VI. učence ljudske šole, uvrstene po zasluženji in VII. obrtno nadaljevalno šolo. Mej dobrotniki šole je ranjki preč. g. dekan Jurij Križaj, kateri je volil Kameniški šoli gozd — vreden 338 gld. Iz obresti te glavnice napravljalo se bode v prihodnje ubogim otrokom šolsko orodje. Mestna korporacija je šoli pripustila njivo za šolski vrt. Učitelji so bili 4 in gosp. katehet, kateri so v vseh štirih razredih poučevali 204 učence. V ponovljivo šolo je hodilo 23 učencev, v obrtno nadaljevalno šolo pa 39. Poročilu

pridjan je tudi lični zemljevid „Kameniškega okraja“, katerega je narisal gosp. nadučitelj Val. Burnik.

Jahresbericht der Volksschule in Neumarkt 1885. kaže 3 učitelje, 1 učiteljico in g. kateheta, kateri so poučevali v štirih razredih 305 (konec leta 297) učencev in učenk. Mej temi je bilo Slovencev 279, Nemcev 13*), Lahov pa 5. Učencev in učenk sposobnih za višji razred (oddelek) je bilo 185, nesposobnih 107, neizprašanih 5; v šolo jih je prav pridno hodilo 212, pridno 51, manj pridno 21, nemarno 13. V obrtno nadaljevalni šoli je bilo 108 učencev. Šolska knjižnica šteje 229 knjig (in sicer učiteljska 83, učeniška pa 146 knjig).

Letno poročilo čveterorazredne deške ljudske šole v Novomestu (Rudolfswerth) koncem šolskega leta 1884/85. pravi, da je ta šola v začetku leta imela 185, konec šolskega leta pa 172 učencev, katere je poučevalo pet g. g. duhovnikov reda sv. Frančiška. Šolska knjižnica broji 296 različnih knjig v 444 zvezkih.

Letno poročilo čveterorazredne ljudske šole v Postojini 1885. l. obsega 1. učiteljstvo, 2. vkupni pregled za šolo godnih in šolskih otrok 1884/85. l., 3. kroniko, 4. slavnostni govor (govoril učenec IV. razreda L. D.), 5. zahvalo, 6. razvrstitev učencev. Poučevali so trije učitelji, katehet in dve učiteljici. Učencev in učenk je bilo to šolsko leto na tej šoli 343. Kmetijskega ponka se je udeležilo 62 učencev.

Letno poročilo čveterorazredne deške in dvorazredne dekliške šole v Črnomlji 1885. l. ima na čeli sestavek: Ali se dajo naša vina zboljšati? (Črtice v preudarek napisal Fr. Šetina.) Poučevalo v teh šolah so štirje učitelji, dva kateheta in dve učiteljici. V vsakdanjo šolo je hodilo 462, v ponovljivo šolo pa 98 učencev in učenk, vkup tedaj 560. V zasebno šolo na Majerlu je hodilo 67 otrok.

Letno poročilo čveterorazredne ljudske šole v Vipavi 1884/85. l. kaže, da so v tej šoli poučevali trije učitelji, katehet in učiteljica. V vseh štirih razredih je bilo 279 učencev in učenk. V kmetijsko napredovalno šolo je hodilo 45 učencev tretjega in četrtega razreda.

(Dalje prihodnjič.)

Naznanilo in nov poziv.

Gledé Slomšek-ove nagrade, katero je razpisalo učiteljsko društvo v Ptujih za najboljši spis o Slomšku, kot pedagogu, usojamo se p. n. razumništvu to-le naznaniti:

Društvu sta došla le 2 spisa o Slomšku kot pedagogu. A gledé obeh so se gg. presojevalci izrekli proti nagradi.

Prvi g. presojevalec piše: „Prečitavši spisa, videl sem takoj, da gospoda pisatelja, goreča čestitelja nepozabljivega vladike, vender nista krenila pravega pota, ker sta prepuštila govor preveč svojemu navdušenju zanj in sta se trudila manj dokazati, da stoji Slomšek vedno in povsod na neovrgljivih načelih, katere razglašujejo pedagogi že od starodavnih časov, da bi ugajalo torej najbolje dokazati po datih in citatih, kako sistematično je vse sezidano, kar je govoril in pisal apostelj Slovencev o šolstvu. . .“ — Drugi ocenitelj pravi: „ . . . Kar se rokopisov tiče, ni nobeden tako, kakor bi si ga jaz želel.“ Tretji pa veli: „ . . . Boljši spis tudi ni kaj prida. Po mojej pameti bo menda najbolje, če se pisatelji še enkrat na resno delo povabijo. . .“

Tako tedaj stoji vsa stvar o večkrat imenovanej Slomšek-ovi nagradi.

Č. gosp. pisatelja nam poslanih razprav naj blagovolita podpisanemu predsedniku društva naznaniti, pod katero adresno se jima naj njih dela vrneta.

Da bi se vender ta reč častno dognala, razpiše Ptujsko učiteljsko društvo po sklepu dne 25. junija v Ptujih še enkrat 100 fl. za en ali dva najboljša spisa o Slomšku kot

*) Kaj, ali se „poročilo“ le zaradi teh 13 Nemcev po nemški tiska?

pedagogu in sicer se naj spisi pošljejo Ptujskemu učiteljskemu društvu do 1. julija 1886. Gotovo dovolj časa! Na delo tedaj pisatelji slovenski! Nagrada res da ni velika, a društvo je voljno pisatelju prepustiti ves čisti dobiček. Učeni g. dr. P. je rekel, da tiskan spis moral bi biti ne menda brošurica, temveč knjiga, v kateri bi se opisal Slomšek po svojem zasluženju kot prijatelj šole, kot učitelj in odgojitelj ljube mladine. Knjiga bi naj bila omikanemu občinstvu namenjena, naj bi bila to, kar je Diesterweg pri Nemcih.

Slovenski pisatelji! Lotite se tedaj tega častnega dela, ker žalostno bi bilo za Slovence, ako bi se ne zamogel pisatelj najti, ki bi Slomška kot pedagoga po vrednosti oceniti znal, a sitnost bila bi za naše društvo, katero je blage rodoljube nadlegovalo za doneske.

Ako se stvar ugodno reši, namerava Ptujsko učiteljsko društvo sklicati o priliki razsodbe ocenjevalcev velik zbor Spodnje-štajerskih učiteljev, v katerem naj bi se nekaj ukrenilo zastran združenja med slovenskimi učitelji. Bog daj, da bi se oboje dalo častno doseči!

Franc Žiher,
predsednik Ptujskega učit. društva.

Književstvo.

— „**Tisočletnica Metodova**“. Spisal duhoven Ljubljanske škofije. Cena 10 kr. V Ljubljani, 1885. Izdal in založil odbor za priredbo vlaka na Velehrad in v Prago. Tisk „Národne Tiskarne“. Posamični oddelki te krasne knjižice so: Tisočletnica Metodova; o mladih letih sv. Cirila in Metoda (s podobo); sv. apostola med Kozari; Slovani vabijo sv. brata na Moravsko; sv. Ciril iznajde slovanske érke; sv. brata na Bolgarskem; sv. Ciril in Metod prvokrat med Slovenci; sv. apostola na Moravskem; slovenska služba božja; sv. Ciril in Metod drugič med Slovenci; kako se jima je godilo v Rimu; sv. Ciril umerje v Rimu; papež piše Slovanom; sv. Metod tretjič med Slovenci; sv. Metod drugič v Rimu; sv. Metod četrtič med Slovenci; sv. Metod obsojen; papež reši sv. Metoda iz nemške ječe; sv. Metod petič med Slovenci; o dogodkih na Moravskem; sv. Metod na Češkem; sv. Metod na Poljskem; sv. Metod tretjič v Rimu; papež znova potrdi slovensko službo božjo; sv. Metod poslednjokrat med Slovenci; poslednja leta Metodova (s podobo); gnjusba razdjanja po Metodovi smrti; Slovenščina med Bolgari, Srbi in Rusi; o sv. Prokopu in o dveh samostanih na Češkem; slovanska služba božja na Poljskem; slovenščina v hrv. cerkvah; ali smo mi Slovenci imeli kdaj slovensko sv. mašo? dedščina sv. Cirila in Metoda (s podobo); molitev v čast sv. Cirilu in Metodu. — To zlatavredno knjižico naj si kupi vsak slovenski ljudski učitelj ter naj jo širi mej učenci in prostim ljudstvom, kolikor le more!

— „**Mladini**“. Spisal Miljenko Devoján. V Novomestu 1885. l. Tiskal iz založil J. Krajec. To je naslov naj novejši knjižici, ki obseza dve pesni in šest mičnih povestic za našo mladino. Prav živo jo tedaj priporočamo nežni mladini in sploh šolskim knjižnicam.

— „**Kranjska mesta**“. Po raznih virih sestavlil P. Florentin Hrovat, vodja deške šole. Z nekaterimi podobami. Novomesto 1885. l. Tiskal in založil J. Krajec. Ta prepotrebna knjižica naj se nahaja po vseh učiteljskih in šolskih knjižnicah in tudi po vseh boljših hišah na Kranjskem!

— „**Ljudske knjižnice**“ je izšel 14. snopič, kateri nadaljuje „národne pripovedke“, ter začinja „Pravljice“, nemški spisal Viljem Hauff. Poslovenil V. Benkovič.

— „**Metodika prostoručnega ortanja**“ za obče pučke i gradjanske škole. Sastavijo Gjuro Kuten, učitelj više djevojačke učione u Zagrebu i pravi član hrv. pedagog.-književnoga sbora. Sa 26 slika. Zagreb. Nakladom hrv. pedagog.-književnoga sbora 1885. To je užé XVII. knjiga, ki jo je na svetlo dalo omenjeno vrlo, slavno društvo, in je sestavljena po naj boljših do zdanjih knjigah in načrtih o prostoročnem risanju. Priporočamo jo tedaj tudi slovenskim učiteljem, in želimo, da bi skoro tudi slovensko učiteljstvo z enakimi knjigami moglo se znašati. Mična ta knjiga stane 90 kr.

— „**Katalog des k. k. Schulbücher-Verlages in Wlen**“ je prišel 15. jul. t. l. na svetlo, in obseza vse šolske in pomočne knjige in razne druge tiskovine, ki jih ima ta zaloga na prodaj.

D o p i s i.

S Prema v 24. dan julija t. l. (Dalje.) S knjigami za ubožne učence ne ravna se povsod skrbno in modro, premalo se pazi na-nje; mnogokrat so nove knjige užr po enoletnej rabi vse raztrgane in pomazane ter za nobeno rabo več. Na ta način se število teh knjig krči, mesto da bi se z novo pridobljenimi knjigami množilo. Izposojene knjige naj učitelj vsaj vsako četrtletje po enkrat pregleda, in če pri kakem učencu zapazi zlobno malomarnost in neskrb za knjigo, odvzame naj mu jo, kar bode gotovo tudi drugim dobro svarilo. — Dalje govori gosp. nadzornik o posameznih učnih predmetih blizo takole: Veronauk poučuje v tem okraji 32 visokochastitih gg. duhovnikov. Na 5 šolah pa, ker je pomanjkanje duhovnov, dovolilo se je posvetnim učiteljem, da mladino poučujejo tudi v veronauku, za kar vzprejemajo tudi po nekoliko nagrade. — Kar zadeva jezikov nauk, doseže se v čitanji sploh povoljni, a v mnogih šolah, osobito v višjih razredih, oziroma oddelkih pa prav povoljni uspeh. Razjasnjevanje učnega gradiva je bilo večinoma primerno; nekateri učitelji pripravljajo se prav vestno na šolski pouk. Otroci so se prav pridno vadili v govorjenji pesniških izgledkov, kar je veselo znamenje, da se učiteljstvo zanimiva ter spoznava veliko važnost takih berilnih vaj za oglajenost otročjega govora. — Slovničica poučuje se po nekaterih šolah s povoljnim, tu in tam tudi s prav dobrim uspehom. V nekaterih šolah je pa slovnica še popolno neznan predmet, ali se pa le po imenu nekoliko poučuje, kar je pa ravno potrata dragega časa. — V takih slučajih zadostuje nekoliko vprašanj, in prepričamo se, da učenci ne poznajo ne stavkovih delov, ne govornih razpolov, a še manj pa svojstva taistih. Ako pa sicer uže iz slovnice kaj pripovedovati vedó, je to vse le pravi papi-gaizem — brez razuma. Slovnične vaje so pa zaradi spisja zeló potrebne. Naj bode kak spis še tako dobro sestavljen in po obsegu tehten, ako se pa v njem nahajajo slovnične napake, zali to vsakega. Slovnične vaje naj se tako uredijo, da jim bodo v resnici tudi kaj koristile, to je, da je bodo vedeli pri raznovrstnem vpisovanji tudi dejansko uporabljovati. — Spisje gojí se v različnih šolah nekako z enakim uspehom. V nekaterih šolah učenci prav hvalevredno izdelujejo spisne naloge iz vsakdanjega življenja, in vidi se, da je učitelj ta predmet metodično in marljivo obdeloval ter učence v tem obziru tako daleč izuril, da znajo samostalno misliti in misli svoje sami tudi v lepih stavkih izrazovati. Da se privadijo otroci pravilnemu govorjenju in pisanju, je pred vsem treba, da učitelj v šoli tudi sam vedno pravilno govori, da se sosebeno izogiblje grmanizmom, ter da ne rabi v govoru napačnih sklonov in predlogov. Kako neprijetno sluje učiteljev ukaz n. pr.: »Tone, pojdi na tablo!« ali: »Koga delaš?« »Doli pobriš!« i. t. d. Nahaja se še dosta naopačnih in nepravilnih razvad, katere je treba odpraviti. Spisni izdelki so se učencem večinoma prav pridno popravljali, in se je tudi pazilo, da so se čedno spisovali. Računstvo poučeva se v več šolah primerno in se doseže dovoljni uspeh; učenci se urijo mehanično in razumno številiti. — Računske naloge naj se jemljejo iz dejanskega življenja. Je pa tudi več šol, katere se v tem predmetu nikakor z dobrim uspehom ponašati ne morejo — in to niti v ustnem niti v pismenem računstvu. Žalostna pač taka šola in malo častno za učitelja, če se njegovi učenci po večletnem učenji še poštevankje ne privadijo. — To in enake naopake, gotovo učitelju ne delajo časti. — Nekateri učitelji preveč gojí računska pravila in tudi dosežejo, da je učenci prav gladko od besede do besede na pamet znajo; a če se takega otroka vpraša, kak račun je to in kako se reši, navadno molčí ali neumno odgovorí. Čas, kateri se je za učenje računskih pravil na pamet potratil, porabi naj se raje za dejanske vaje; to bi učencem kaj koristilo; čemu so jim nek le sama suhoparna pravila, če je pa dejansko uporabljovati ne umejo! — Tudi se še vsi učitelji niso navadili pravilno zaznamnjati metrične mere; prisvojé naj si torej predpisana znamenja in naj je pri tem pouku tudi v prihodnje pravilno uporabljajo. — Lepopisje in pisanje sploh se je po nekaterih šolah precej dobro izboljšalo, ker učitelji bolj strogo pazijo na lepo izpeljavo in lego, pravo velikost in enakomerno oddaljenost posameznih črk i. t. d. Kjer so učitelji pridni, dosežejo v resnici prav lep uspeh pri tem predmetu; prav prijetno je pregledovati v taki šoli lepopisne, spisne in pravopisne zvezke. Tak hvalevredni uspeh v tem predmetu dosegli bi lahko vsi učitelji, ako bi ta pouk dobrovoljno, modro in vztrajno nadaljevali. Pri prepisovanji naj se strogo pazi na to, da učenci ne prepisujejo naopak; vsaka taka nemarnost mora se precej pri začetku zatreti, da se ne ukorenini. To se pa doseže s tem, ako se piše po udarcih ali taktu. — Realije poučevale so se na podlogi »Beril«; letošnji uspehi so od lanských boljši. Zemljepisni pouk obdeloval se je posebno na večrazrednicah bolj temeljito, kjer so se učenci v čitanji zemljevidov prav dobro izurili. Na nekaterih enorazrednicah se pa zemljevidi še prav nič ne rabijo, ampak tičé v kakem koticu ter pričakovaje boljsega učitelja po odrešenji

zdihujejo. Zgodovina poučuje se po primernih vajah »Drugega« in »Tretjega Berila«. To gradivo tudi zadostuje, ako učitelj te vaje lepo razlaga in jim še kaj dodaja. Prirodoznanstveni pouk je zdaj vedno bolj zanimljiv, ker imajo skoraj vse šole potrebna učila, ter se nazorni nauk temeljiteje goji, čemur posledica je, da si otroci obravnavano gradivo dobro zapomnijo in v spominu ohranijo. — Risalo se je sploh precej dobro. Po nekaterih šolah rabi se še ravnilo, kar pri pikčastih risankah nikakor ni prav. Tudi ni prav, da nekateri učitelji ne začénjajo v šoli o pravem času risati. — Petje eno- in dvoglasnih pesni na posluš se v občé dobro goji. Skušnja pa uči, da se po učnem načrtu predpisani smoter v petji ne more doseči. Kadar se bodo učni črteži predelovali, skrčiti bode treba tudi smoter pevskega pouku. Eno-, dvo- in trirazrednicam predpisalo naj bi se petje na posluš, a petje po sekiricah naj bi se prepuščalo prostovoljno učiteljem, kateri je bodo gotovo poučevali, če jim bode to po ugodnih razmerah tudi mogoče. Po novi šolski postavi zapovedano je v šoli tudi petje cerkvenih pesni, kar se pa po nekaterih šolah pogreša. Želi se, da bi se v šoli pele tudi take pesni, katere so po obsegu posebej dečkom in posebej deklicam namenjene. — Telovadba poučuje se na vseh šolah tega okraja, a ne povsod uspešno, to pa zaradi mnogih ovir. Nimamo pravih telovadnic, pa tudi ne telovadnih prostorov; poleg tega pogrešamo tudi telovadnega orodja, tedaj telovadimo v šolskih sobah. Telovadba v šolski sobi je pa otroškemu zdravju gotovo na kvar. Razun 43 učenk v Postojini se deklice na nobeni drugi šoli tega okraja v telovadbi ne poučujejo. — Za pouk v ženskih ročnih delih se ljudstvo sploh prav dobro zanimiva, a ker manjka sposobnih učiteljic, se ta važni pouk do zdaj še ni mogel v vseh tukajšnjih šolah učiti. Letos se ženska ročna dela v tem okraji učé na 7 večrazrednicah, kjer so nastavljene izprašane učiteljice in pa na 13 enorazrednicah, kjer poučujejo pomožne učiteljice. Vsega vkup udeležuje se tega pouka 896 deklic. Ker imajo deklice do ročnih del veliko veselja in so tudi učiteljice precej pridne, dosegel se je pri tem pouku dober uspeh in napredek. Želeti bilo bi, da bi se ta pouk po vseh tukajšnjih šolah učil. Učitelji morajo sami največ storiti s tem, da namreč po svojih šolskih občinah poizvedó po kaki sposobni ženski ter jo pridobé ukazeljnim deklicam za rokotvorno učiteljico. — V kmetijstvu poučuje se na 20 šolah tega okraja; želeti bilo bi pa, da bi bili učitelji pri tem pouku nekoliko bolj marljivi, in da bi se posebno gledé sadjereje malo bolj za njo brigali. To se lahko zgodí, ker se, razun pri 7 šolah, povsod drugod šolski vrtil nahajajo. Nerazumljivo je pa to, kako da morejo nekateri učitelji šolske vrte za vse drugo rabiti, a le za to ne, za kar so prav za prav namenjeni. — Če se užé razna prikuha na šolskih vrtilh pridno vzgojuje, kar se sicer ne zavida, naj bi se poleg tega tudi na peške in sadne divjake nikakor tako tja v en dan ne pozabljevalo. Šolski vrt bi moral biti v občini najbolje obdelan in najlepši, da bil bi tako drugim občanom v živ vzgled. In če se to užé nikakor doseči ne more, prizadeva naj se učitelj vsaj toliko, da vendar njegov vrt mimo kmetijskih ne bode slabše obdelan. — Ustrahovanje v šoli je bilo sploh še precej hvale vredno; da pa ta ali oni učitelj v šoli palico za kaznovanje rabi, ne more se nikakor odobravati. Po §. 24. šolskega in učnega reda je telesno kaznovanje v šoli prepovedano. Mnogokrat se pripeté res taki slučaji, pri katerih zdaj dopuščene kazni nikakor ne zadostujejo. Za zeló spridenega otroka ni ga boljšega leka, nego je šiba, ako se ta modro in previdno rabi. Starišem služi kot dobro sredstvo pri vzgoji njihovih otrok, torej bi tudi v šoli nikakor na škodo ne bila. Užé sama misel, da učitelj vendar sme včasih rabiti šibo, vpljivala bi na otroke dobrodejno in telesne kazni bile bi gotovo le zeló redke v šoli. Toda postava je postava; telesna kazen je v šoli prepovedana. Ker se pa je užé mnogo učiteljskih zborov za telesne kazni v šoli izreklo, upati je, da se bode s časom dotični §. tudi primerno in potrebno preuredil.

(Konec prih.)

Iz Lesec na Gorenjskem. Koncert vrlega Šent-Jakobskega pevskega zbora se je v nedeljo 2. t. m. krasno izvrševal. Akoravno je bilo vsled slabega vremena le 20 gl. čistih dohodkov, je slavni pevski zbor vendar le javno pokazal, da je umetno izvežban in požrtvovalen za blage namene. Bog ga živi!

Iz Tinj pri Slov. Bistrici. Slavno društvo »Národna Šola« je tukajšnji šoli podarilo mnogo šolskega blaga. Za ta velikodušni dar se v imenu ubogih učencev iskreno zahvaljujeta:

Martin Babič,
predsednik krajnega šolskega svéta.

Ivan Tomažič,
učitelj.

Iz Ljubljane. Iz seje c. k. deželnega šolskega svéta v 16. dan jul. t. l. — Določi se o razširjanji ljudske šole v Šturji in o napravi enorazrednice v Bojanici. — En nadučitelj in dve učiteljici se za trdno postavijo in en učitelj se začasno upokoji. (Glej »premene pri učiteljstvu« v zadnjem »Tov.«!) — Razdeli se več nagrad in denarnih podpor.

— Zgráda nove peterorazredne deške ljudske šole še zdaj nima odločenega prostora. V seji mestnega odbora Ljubljanskega v 4. dan t. m. je mestni odbornik in profesor gosp. Tomo Zupan poročal v imenu šolskega odseka o določitvi prostora za to šolo, ter nasvétoval, naj se šola zida na »Cesarja Jožefa« trgu. Temu nasvétu pritrjujejo mestni odborniki g. g. Potočnik, dr. Dolenc, podžupan Petričič, Ničman in dr. Tavčar. Gosp. župan namreč, da je od gospé Strzelbove došla ponudba, da prodá svoj prostor ob Resljevi cesti, nasproti novemu c. k. učiteljišču, za 12.000 gld. — Dr. Gogola nasvétuje tedaj, naj stavbinski urad premeri ta ponujeni prostor, ter naj potem o njem poroča, čigar predlog se vzprejme, — in tako so se šolski zgrádi zopet počitnice podaljšale. — Po splošnem mnenji bi bil za zgrádo te šole najugodnejši prostor vender le v »Frančiškanskih ulicah« (Picklova hiša).

— V kmetijsko šolo na Slap bodo šli g. g. učitelji: Lunaček Aleks., Jelenc Luk., Jelenc Štef., Jeglič Fr., Pfeifer Fr., Bizilj Jos., Čerin Jos., Lobe Jan., Sajè Jan., Rozman Fl., Šarec Ferd., Lapajne Ant., Potokar Al. in Čuden Vikt.

— Zlato mašo je v nedeljo 9. t. m. pel v uršulinski cerkvi prečastiti Msgnr. Mihael Potočnik, papežev častni kamernik, nunski spovednik in učitelj verouka v notranji šoli i. t. d. Čestitamo!

Razpis učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na novoustanovljeni šoli v Pečah pri Moravčah s 450 gld. letne plače in druga učiteljska služba na trirazredni šoli v Mengešu s 450 gld. letne plače. Prva služba se bode podelila za trdno, druga pa za trdno, ali tudi začasno. Prošnje do 15. avg. t. l. na c. k. okrajni šolski svèt v Kameniku. — Služba učiteljice v Kranji s 450 gld. (oziroma 400 gld.) letne plače. Prošnje do 20. avg. t. l. na c. k. okrajni šolski svèt v Kranji.

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. g. Tramtè Ignacij in Stefančič Avgust, začasna učitelja v Kameniku, sta za trdno postavljena. G. Vrezic Janez, učitelj v Šent-Gregorji (pri Sodrašici), je za trdno postavljen na drugo učiteljsko službo na Raki.

Št. 161.

m. š. sv.

N a t e č a j .

Na mestnih ljudskih šolah z nemškimi poučnim jezikom, kateri se bosta odprli začetkom šolskega leta 1885/86., je popolniti sledeči učiteljski službi in sicer:

Na nemški deški ljudski šoli mesto učitelja, ob jednom vodje, z letno plačo 700 gld., pravico do postavnih petletnih priklad in užitkom prostega stanovanja ali pa stanarine letnih 120 gld.

Na nemški dekliški ljudski šoli pa mesto učiteljice, ob jednom voditeljice, z letno plačo 600 gld., pravico do postavnih petletnih priklad, prostega stanovanja ali pa stanarine letnih 120 gld.

Prosilci, oziroma prosilke za katero teh služeb imajo svoje prošnje z dokazi o učiteljski sposobnosti in o dozdanjem službovanji, ako se nahajajo v dejanski učiteljski službi, potom predstoječega c. kr. okrajnega šolskega svéta vsaj do

24. avgusta 1885. l.

pri podpisanem c. kr. mestnem šolskem svétu vložiti.

C. kr. mestni šolski svèt v Ljubljani, v dan 8. avgusta 1885. l.